

Innst. S. nr. 217

(2004-2005)

Innstilling til Stortinget frå familie-, kultur- og administrasjonskomiteen

St.meld. nr. 24 (2004-2005)

Innstilling frå familie-, kultur- og administrasjonskomiteen om erstatningsordningar for barn i barneheimar og spesialskular for barn med åtferdsvanskar

Til Stortinget

1. SAMANDRAG

1.1 Innleiing

1.1.1 Bakgrunn

I dei seinare åra har det kome fram, at fleire personar i barndommen i 1950-1960-åra blei utsette for omsorgssvikt og overgrep under opphald i barneverninstitusjonar.

I juni 2003 slo eit granskingsutval fast at det skjedde fysiske og seksuelle overgrep ved barneheimar i Bergen i perioden 1954-1980. Det var svikt både i det kommunale tilsynet og i det statlege overtilsynet. Granskingsutvalet konkluderte med at ansvaret for forholda i hovudsak måtte plasserast hos Bergen kommune som systemansvarleg. Bergen kommune vedtok å etablere ei kommunal rettferdsvederlagsordning med erstatning på opptil 725 000 kroner.

Senter for Krisepsykologi utarbeidde på oppdrag frå Barne- og familiedepartementet ei evaluering av granskinga i Bergen. Dei konkluderte med at gransking av enkeltinstitusjonar kan vere forsvarleg, ettersom det i seg sjølv kan opplevast som ei form for oppreisning. Men det blir peika på at det er ei stor påkjenning for enkeltpersonar å skildre egne opplevingar i detalj i ettertid. Det blir derfor sterkt tilrådd å sjå på andre løysingar.

Våren 2004 blei det sett i gang gransking av barneverninstitusjonar i Oslo. I januar 2005 oppnemnde fylkesmannen i Rogaland på oppdrag frå Stavanger kommune og Rogaland fylkeskommune eit utval som skal

granske eventuelle ureglementerte forhold ved institusjonar i Rogaland fylke. Også andre kommunar vurderer å setje i gang granskningar.

Ei interdepartemental arbeidsgruppe har i ein rapport frå desember 2003 vurdert ei felles tilnærming og handtering av erstatningskrav frå ulike grupper i samfunnet. Regjeringa har slutta seg til konklusjonane i rapporten frå arbeidsgruppa, og oversende han til Stortinget i juni 2004 som vedlegg til St.meld. nr. 44 (2003-2004) Erstatningsordning for krigsbarn og erstatningsordningar for romanifolk/tatere og eldre utdanningsskadelidende samer og kvener.

Kontroll- og konstitusjonskomiteen i Stortinget stilte i oktober 2003 spørsmålet om barne- og familieministeren hadde oversikt over omfanget av overgrep mot barneheimsbarn i Noreg i perioden 1950-1980, og om årsakene til at overgrep eventuelt kunne skje. Komiteen blei informert om at statsråden ville setje ned eit utval med det formålet å kartleggje omfanget av og bakgrunnen for omsorgssvikt og overgrep mot barneheimsbarn i perioden 1945-1980. Statsråden uttalte at det etter dette ville bli vurdert korleis ein skulle gå vidare med den kunnskapen som blei henta inn. Kartleggingsutvalet, leidd av professor Edvard Befring, la fram rapporten sin 1. november 2004. Rapporten er trykt i NOU 2004:23 Barnehjem og spesialskoler under lupen. Nasjonal kartlegging av omsorgssvikt og overgrep i barneverninstitusjoner 1945-1980.

Kunnskap om omfanget av og om årsakene til at det kunne skje overgrep i barneverninstitusjonar i perioden 1945-1980, finst no tilgjengeleg gjennom rapporten frå kartleggingsutvalet. Utvalet kjem også med tilrådingar om oppfølging.

1.1.2 Innhaldet i meldinga

Nedanfor vil omgrepet "spesialskular" bli brukt om skuleheimar/spesialskulane for barn og ungdom med tilpassingsvanskar/verneskular, som kartleggingsutvalet viser til.

I kapittel 2 i meldinga er det gjort greie for innhald, konklusjonar og tilrådingar i St.meld. nr. 44 (2003-2004) Erstatningsordning for krigsbarn og erstatningsordningar for romanifolk/tatere og eldre utdannings-skadelidende samer og kvener. Det blir gitt ei oversikt over forslaget til tilnærming og handtering av erstatningskrav frå ulike grupper i samfunnet. Det blir òg presentert ei oversikt over Stortinget si rettferdsvederlagsordning, og ei oversikt over korleis rettferdsvederlagssakene som gjeld barneheims- og spesialskulebarn blir behandla i dag. Det blir kort gjort greie for tilpassingane i rettferdsvederlagsordninga som er foreslått for krigsbarn, romanifolk/tatarar og eldre utdannings-skadelidne samar og kvener. Kapittel 3 presenterer sentrale konklusjonar i NOU 2004:23 Barnehjem og spesialskoler under lupen (kapittel 1) og tilrådingane om sjølve erstatningsspørsmålet (punkt 12.4) i rapporten. Kapittel 4 presenterer innspel og krav frå Stiftelsen Rettferd for taperne og frå støttegruppene i Stavanger, Bergen og Oslo, frå Statens råd for funksjonshemma og innspel frå Bergen, Stavanger og Oslo kommune.

I kapittel 5 kjem Barne- og familiedepartementet med si vurdering av dei ulike innspela frå kartleggingsutvalet, interessegruppene og kommunane når det gjeld kvalitet og kontroll, dei generelle velferdsordningane og erstatningsrettslege ansvarsforhold. Desse spørsmåla blir vurderte på bakgrunn av dei gjeldande ordningane på området.

Kapittel 6 omhandlar nærare kartleggingsutvalet sine konklusjonar og tilrådingar når det gjeld tilpassingar av Stortinget si rettferdsvederlagsordning.

1.1.3 Oppsummering

Barne- og familiedepartementet vil understreke at det var mange tilsette i barneheimane og spesialskulane som gjorde ein stor innsats for at barna skulle få gode oppvekstvilkår. Mange av institusjonane fungerte som gode erstatningsheimar. Oppfølginga i denne meldinga rettar seg mot den gruppa som kartleggingsutvalet fann blei utsette for omsorgssvikt og overgrep, jf. NOU 2004:23 Barnehjem og spesialskoler under lupen.

Forslaga i St.meld. nr. 44 (2003-2004) Erstatningsordning for krigsbarn og erstatningsordningar for romanifolk/tatere og eldre utdannings-skadelidende samer og kvener, som også inneheld forslag om ei generell behandling av nye erstatningskrav frå ulike grupper i samfunnet, vil i hovudsak bli lagde til grunn. Jf. Innst. S. nr. 152 (2004-2005).

Kartleggingsutvalet hadde som mandat å skaffe fram kunnskap om omsorgssvikt og overgrep i institusjonar der barnevernet plasserte barn i tidsrommet 1945-1980. Formålet med kartlegginga var å få fram ei meir heilskapleg oversikt over omfanget av omsorgssvikt og overgrep, bakgrunnen for at dette kunne skje, og korleis tilsynsfunksjonane blei utførte.

Barne- og familiedepartementet legg til grunn konklusjonane til kartleggingsutvalet om at det skjedde omsorgssvikt og overgrep av til dels alvorleg karakter ved barneheimar og spesialskular i perioden 1945-1980.

Kartleggingsutvalet kjem med tilrådingar om å styrkje kontrollen med og kvaliteten i barneverninstitusjonar, og dei peikar på moglege modifikasjonar i den alminnelege erstatningsretten. Dei meiner vidare at ved sida av velferdsordningane i samfunnet vil Stortinget si rettferdsvederlagsordning vere den viktigaste ordninga for erstatning til dei som er omfatta av mandatet. Fordi denne gruppa allereie fell inn under ordninga, meiner kartleggingsutvalet at det bør vere aktuelt å gjere ei tilpassing av ordninga i desse sakene.

Krav og innspel frå Stiftelsen Rettferd for taperne og støttegruppene i Stavanger, Bergen og Oslo blir lagde fram. Støttegruppene ønskjer mellom anna tilpassingar i helse- og trygdeordningane, nasjonale retningslinjer for kommunale granskingar, at statleg erstatning ikkje skal vere til hinder for kommunal erstatning, og at det blir utbetalt lik delerstatning til alle på 725 000 kroner. Stiftelsen Rettferd for taperne ønskjer lik erstatning til alle på 500 000 kroner. Statens råd for funksjonshemma ønskjer lik rettferdsvederlagsordning for alle barn som har vore plasserte utanfor heimen, uavhengig av heimelsgrunnlag og institusjonstype. Bergen, Stavanger og Oslo kommune reiser nokre spørsmål om samordningar mellom statleg og kommunal erstatningsordning.

Barne- og familiedepartementet er oppteke av at omsorgssvikt og overgrep ikkje må skje igjen. Denne meldinga viser til at kvaliteten i og kontrollen med barneverninstitusjonane er styrkt gjennom nytt regelverk og omorganisering innanfor barnevernet i samband med opprettinga av den nye Barne-, ungdoms- og familieetaten.

Regjeringa legg dei generelle velferdsordningane til grunn og foreslår ingen endringar særleg tilpassa gruppa av tidlegare barneheims- og spesialskulebarn. I tråd med St.meld. nr. 44 (2003-2004) blir det vist til at gjeldande velferdsordningar framleis skal gjelde alle borgarar som har behov for slike tenester. Tidlegare barneheims- og spesialskulebarn som har behov for hjelp og stønad, må få dette gjennom dei gjeldande ordningane.

NOU 2004:23 har vist at det var fleire og samansette årsaker til at overgrep og omsorgssvikt kunne skje i barneheimar og spesialskular. Forholda ved institusjonane der det skjedde omsorgssvikt og overgrep, var dels fagleg, pedagogisk og etisk kritikkverdige, dels direkte ulovlege. Det er ikkje mogleg å peike på ei generell ansvarsfordeling mellom staten, kommunane og private i desse sakene. Ansvarsforholda må vurderast konkret i forhold til enkeltsaker. Det kommunale sjølvstyret gjer at det vil vere opp til kommunane å vurdere på sjølvstendig grunnlag korleis dei vil stille seg til krav om kommunal gransking eller erstatning. Det følgjer av dette at det også vil vere kommunane som må bere ansvaret for dei eventuelle økonomiske kostnadene. Erstatningsrettslege krav retta mot staten på bakgrunn av overgrep eller omsorgssvikt under opphald i barneheimar eller spesialskular vil bli behandla på ordinær måte av det enkelte fagdepartement.

Barne- og familiedepartementet meiner at rettferdsvederlagsordninga er ei viktig form for vederlag

for tidlegare barneheims- og spesialskulebarn som ikkje har rettsleg krav på erstatning. Vurderinga av om det skal gjerast ei tilpassing av rettferdsvederlagsordninga for denne gruppa, må gjerast av Stortinget.

Barneheims- og spesialskulebarna er etter Barne- og familiedepartementet si vurdering i ei mellomstilling i forhold til forslaga til framgangsmåte for behandling av framtidige erstatningsrettslege krav. Regjeringa har derfor funne det tenleg å leggje ein nærare gjennomgang av tilrådingane frå kartleggingsutvalet om tilpassing av Stortinget si rettferdsvederlagsordning fram for Stortinget til vurdering.

Kartleggingsutvalet meiner at det må vere mogleg å gje klare retningslinjer og visse føringar i forhold til det som blir praktisert i dag. Dette kan også føre til noko større grad av standardisering i tildelingskriteria. Utvalet meiner vidare at deira forslag vil kunne føre til at saksbehandlinga kan forenklast og dermed vere mindre ressurskrevjande.

Kartleggingsutvalet foreslår at det ved alvorlege fysiske og seksuelle overgrep i mindre grad enn i dag bør leggjast vekt på kriteriet om kva for følgjer desse overgrepa har hatt for den enkelte. Dette for å markere det uakseptable i at slike overgrep kunne skje overfor barn som var under omsorg av det offentlege. Kartleggingsutvalet peikar på at det kan vere vanskeleg å dokumentere omsorgssvikt og fysiske og seksuelle overgrep. Utvalet foreslår mellom anna at krava til bevis for alvorlege fysiske og seksuelle overgrep må kunne senkast noko ved at ei eigenerklæring om slike forhold blir tillagd stor vekt.

Stiftelsen Rettferd for taperne og støttegruppene har fremma forslag om likt beløp på høvesvis 500 000 kroner og 725 000 kroner til alle tidlegare barneheims- og spesialskulebarn som har vore utsette for omsorgssvikt og overgrep. Barne- og familiedepartementet viser til Regjeringa sitt standpunkt i St.meld. nr. 44 (2003-2004) punkt 10.1 om at den øvre grensa på 200 000 kroner skal gjelde for dei gruppene som er omhandla der. Rettferdsvederlag tek ikkje sikte på å dekkje det samla økonomiske tapet søkjaren har hatt. Erstatninga er meint som ei "handsrekking", der beløpet blir utmålt skjønnsmessig basert på kva som er rimeleg. Billighetserstatningsutvalet gjer vedtak i dei fleste sakene, men det er Stortinget som tek avgjerda i saker der det kan vere aktuelt å tilkjenne erstatning med meir enn 200 000 kroner, og i saker av "særleg politisk art". Når det gjeld saker av "særleg politisk art", er det vist til at dette i første rekkje vil dreie seg om saker der fleire fremmar søknader innanfor problemområde som kan samanliknast, eventuelt saker som reiser prinsippspørsmål som gjer det ønskjeleg med ei meir omfattande politisk behandling. Kartleggingsutvalet meiner at det offentlege hadde eit særskilt ansvar for barn som vart plasserte i institusjonar, og som det offentlege hadde teke omsorgsansvaret for. Forholda ved institusjonane der barna var utsette for omsorgssvikt og overgrep, var både fagleg, pedagogisk og etisk kritikkverdige, dels var dei direkte ulovlege, også etter dåtidas normer og lov- og regelverk.

Det vil vere opp til Billighetserstatningsutvalet og Stortinget å vurdere storleiken på rettferdsvederlag gitt gjennom Stortinget si rettferdsvederlagsordning for denne gruppa.

Av omsyn til rettferd og likebehandling finn Regjeringa det rimeleg at eventuelle tilpassingar i rettferdsvederlagsordninga blir gjorde gjeldande for alle barn som var plasserte i barneheimar og skuleheimar/spesialskular for barn og ungdom med tilpassingsvanskar/verneskular, uavhengig av plasseringsgrunnlaget. Regjeringa meiner at i den grad barn i andre statlege spesialskular eller institusjonar for funksjonshemma har vore i same situasjon som det kartleggingsutvalet har avdekkja, vil Stortinget kunne ta stilling til om ei tilpassing av rettferdsvederlagsordninga for barneheims-/spesialskulebarna òg skal gjelde for desse.

Barne- og familiedepartementet kjem i denne meldinga ikkje med framlegg om ei ny erstatningsordning. Tilrådingar frå kartleggingsutvalet om tilpassingar i Stortinget si rettferdsvederlagsordning blir lagt fram. Stortinget må ta avgjerd om dette. Meldinga vil derfor ikkje i seg sjølv ha administrative og økonomiske konsekvensar.

1.2 St.meld. nr. 44 (2003-2004) Erstatningsordning for krigsbarn og erstatningsordninger for romanifolk/tatere og eldre utdanningsskadelidende samer og kvener - innhald, konklusjonar og tilrådingar

I St.meld. nr. 44 (2003-2004) Erstatningsordning for krigsbarn og erstatningsordninger for romanifolk/tatere og eldre utdanningsskadelidende samer og kvener presenterer Regjeringa rapporten frå den interdepartementale arbeidsgruppa om den generelle behandlinga av erstatningskrav frå ulike grupper i samfunnet. Denne rapporten er lagd ved meldinga. Behovet for likebehandling av grupper som fremmar erstatningskrav mot staten, blir understreka. Det er lagt til grunn at alminnelege erstatningsrettslege krav også for framtida skal løysast gjennom det eksisterande regelverket. Krav om individuell erstatning basert på kva som blir vurdert som rimeleg er framleis foreslått kanaliserte gjennom Stortinget si rettferdsvederlagsordning, som kan tilpassast for enkeltgrupper som ikkje når fram med krav i dag.

Vidare er det lagt fram konkrete drøftingar og vurderingar av erstatningskrav som ligg føre frå krigsbarn, romanifolk/tatere og eldre utdanningsskadelidende samer og kvener. Konkrete forslag for desse gruppene er fremma på bakgrunn av vedtak i og førespurnader frå Stortinget.

St.meld. nr. 44 (2003-2004) ligg til behandling i Stortinget.

1.3 NOU 2004:23 Barnehjem og spesialskoler under lupen - innhald, konklusjonar og tilrådingar

Kartleggingsutvalet hadde som mandat å skaffe fram kunnskap om omsorgssvikt og overgrep i institusjonar der barnevernet plasserte barn i tidsrommet 1945-80. Formålet med kartlegginga var å få fram ei meir heil-

skapleg oversikt over omfanget av omsorgssvikt og overgrep, bakgrunnen for at dette kunne skje, og korleis tilsynsfunksjonane blei utførte.

Kapittel 3 i meldinga gjev ei oppsummering frå kartleggingsutvalet av innhaldet og sentrale konklusjonar i NOU 2004:23, kapittel 1. Vidare følgjer tilrådingane om sjølve erstatningsspørsmålet frå punkt 12.4 i rapporten. For ei nærare utgreiing blir det vist til til NOU 2004:23 i sin heilskap.

1.4 Innspel frå interessegrupper og kommunar

Etter kvart som meir av det som har skjedd av omsorgssvikt og overgrep overfor barneheims- og spesialskulebarn er blitt avdekt, er det blitt etablert fleire interesseorganisasjonar: Stiftelsen Rettferd for taperne, Støttegruppen for personer som har opplevd overgrep under offentlig omsorg, Stavanger, Pressgruppen Ariel, Bergen og Støttegruppen i Oslo. Desse gruppene har kome med innspel i samband med oppfølginga av NOU 2004:23 Barnehjem og spesialskoler under lupen. Barne- og familiedepartementet har grunn til å tru at det har variert kven og kor mange gruppene til ei kvar tid har representert. Vidare har Statens råd for funksjonshemma kome med innspel i saka.

I samband med kommunale granskningar har Bergen, Stavanger og Oslo kommune kome med førespurnader og ønske om statleg oppfølging.

Dei ulike krava, innspela og førespurnadene finn ein i kapittel 4 i meldinga.

1.5 Vurderingar og forslag: kvalitet og kontroll, dei generelle velferdsordningane og erstatningsrettslege ansvarsforhold

1.5.1 Innleiing

På bakgrunn av den dokumentasjon som til no er lagd fram, mellom anna i NOU 2004:23 Barnehjem og spesialskoler under lupen, legg Barne- og familiedepartementet til grunn at mange barn som var under omsorg av barnevernet og plasserte på institusjon, blei utsette for omsorgssvikt og overgrep av til dels alvorleg karakter i perioden frå 1945 og fram til 1980. Regjeringa ser svært alvorleg på den omsorgssvikten og dei overgrepa som mange barn har vore utsette for.

Barne- og familiedepartementet meiner at det ikkje bør setjast i gang nasjonal granskning av alle institusjonane. Kunnskap om omfanget og årsakene til at det skjedd omsorgssvikt og overgrep overfor barneheims- og spesialskulebarn, ligg no føre gjennom NOU 2004:23.

1.5.2 Kvalitet og kontroll

Kartleggingsutvalet kjem med tilrådingar med omsyn til kvalitet og kontroll ved barneverninstitusjonar i dag og i framtida. Sjølv om fokus i denne meldinga først og fremst er retta mot dei som har vore utsette for omsorgssvikt og overgrep, er Barne- og familiedepartementet også oppteke av kva som skal til for å hindre at dette nokon gong skjer igjen.

Barne- og familiedepartementet har i den seinare tida gjort mykje for å styrkje kvaliteten i og kontrollen med

barneverninstitusjonane m.a. forskrifter om krav til kvalitet i barneverninstitusjonar, om tilsyn med barneverninstitusjonar og om rettigheter og bruk av tvang under opphold i barneverninstitusjon.

Barne- og familiedepartementet er oppteke av at reforma i barnevernet, og dermed kvaliteten og verksemda elles i barneverninstitusjonane, må følgjast tett opp. Det årlege tildelingsbrevet til direktoratet er sentralt i den styringa Barne- og familiedepartementet har med etaten.

Barne- og familiedepartementet er samd med kartleggingsutvalet i at alle tiltak som er sette i gang, må følgjast opp med tilstrekkelege økonomiske ressursar, forskning og evaluering. Dette blir følgt nøye, mellom anna gjennom styringsdialogen med Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet.

1.5.3 Dei generelle velferdsordningane i samfunnet

Regjeringa vil ikkje i denne samanhengen foreslå særlege ordningar eller endringar innanfor det ordinære velferdssystemet for gruppa tidlegare barneheims- og spesialskulebarn. Dei ulike ordningane som er etablerte, for eksempel trygdeordningar, helsetenester og sosiale tenester, skal framleis gjelde alle borgarar som har behov for slike tenester. Tidlegare barneheims- og spesialskulebarn som har behov for hjelp og stønad, må få dette innanfor dei gjeldande ordningane.

1.5.4 Årsaker til at overgrep og omsorgssvikt kunne skje - erstatningsrettslege ansvarsforhold

NOU 2004:23 har vist at det var fleire og samansette årsaker til at overgrep og omsorgssvikt kunne skje. Utvalet peikar vidare mellom anna på at mangelen på personale med adekvat kompetanse, samansetjinga av barn og unge, mangelfullt utstyr, økonomiske vanskar, overbelegg i institusjonane og mangelfullt tilsyn er ein vesentleg bakgrunn for at det kunne skje omsorgssvikt og overgrep. Det var fleire instansar som skulle føre tilsyn med barneheimane, og innhaldet i tilsynsansvaret var ulikt.

Forholda ved institusjonane der det skjedd omsorgssvikt og overgrep, var dels fagleg, pedagogisk og etisk kritikkverdige, dels direkte ulovlege. Det er ikkje mogleg å peike på ei klar ansvarsfordeling mellom staten, kommunane og private i desse sakene. Ansvarsforholda må vurderast konkret i enkeltsaker.

Kartleggingsutvalet meiner at det kan gjerast modifikasjonar i det regelverket som gjeld for den alminnelege erstatningsretten. Mellom anna kan det tenkast omvendt bevisbyrde for overgrep og annan alvorleg omsorgssvikt i institusjon og eit utvida arbeidsgjevaransvar og offentleg ansvar for seksuelle og andre alvorlege overgrep som bevisleg har funne stad.

Etter Regjeringa sitt syn er det etter den siste endringa i foreldingslova ikkje behov for nye endringar i den alminnelege erstatningsretten. Det er vidare generelt ikkje ønskjeleg å lage nye særreglar avgrensa til å gjelde for enkeltgrupper, for eksempel for personar

som har vore utsette for overgrep. Som kartleggingsutvalet peikar på, vil det vere strenge krav sjølv med dei framlegga til modifikasjonar i regelverket som kartleggingsutvalet skisserer.

Barne- og familiedepartementet vil understreke at framlegginga av tilrådingane frå kartleggingsutvalet om tilpassingar i Stortinget si rettfærdsvederlagsordning ikkje rokkar ved dei rettane enkeltpersonar har etter den alminnelege erstatningsretten. Ein veg å gå for den enkelte som meiner å ha eit rettsleg krav på erstatning, er å fremme erstatningskrav mot den/dei som ein meiner er ansvarleg. Det blir i St.meld. nr. 44 (2003-2004) konkludert med at alminnelege erstatningskrav frå organiserte grupper også for framtida skal løysast gjennom det eksisterande regelverket for behandling av slike krav.

Erstatningsrettslege søksmål retta mot staten på bakgrunn av overgrep eller omsorgssvikt under opphald i barneheimar eller spesialskular vil bli behandla tilsvarende som for andre erstatningskrav retta mot staten.

Kartleggingsutvalet peikar på at søksmål vil vere ressurskrevjande for den enkelte, og at det er strenge krav for å oppnå erstatning etter dei allminnelege erstatningsreglane.

Det kommunale sjølvstyret gjer at det vil vere opp til kommunane å vurdere på sjølvstendig grunnlag korleis dei vil stille seg til krav om kommunal gransking eller erstatning. Det følgjer av dette at det også vil vere kommunane som må bere ansvaret for dei eventuelle økonomiske kostnadene. Dersom ein kommune vel å setje i gang ei kommunal gransking, vil Barne- og familiedepartementet understreke at det er viktig å leggje til grunn erfaringane frå dei kommunane som allereie har gjennomført slike granskningar. Departementet vil utarbeide nasjonale retningslinjer for kommunale granskningar.

Stortinget si rettfærdsvederlagsordning vil vere aktuell i dei tilfella der det ikkje ligg føre rettsleg grunnlag for erstatningsansvar. Denne ordninga omfattar kritikkverdige forhold frå det offentlege si side, både frå kommunane og frå staten. Ordninga vil sikre omsynet til likebehandling innanfor gruppa barneheims- og spesialskulebarn, uavhengig av kva institusjon eller kommune dei tidlegare barneheims- eller spesialskulebarna budde i.

1.6 Nærare gjennomgang av tilrådingane frå kartleggingsutvalet om tilpassing av Stortinget si rettfærdsvederlagsordning

1.6.1 Innleiing

Sitatet under er henta frå St.meld. nr. 44 (2003-2004) punkt 3.2:

"I de tilfeller der statlige myndigheter finner det rimelig å tilkjenne økonomisk kompensasjon til personer i en gruppe som ikke har rettslig krav på erstatning, kan billighetserstatningsordningen tilpasses slik at den imøtekommer disse kravene. Dette kan gjøres ved at Stortinget benytter seg av sin mulighet til å gi nye retningslinjer."

Kartleggingsutvalet, jf. NOU 2004:23, meiner at rettfærdsvederlag vil vere den viktigaste forma for erstatning til dei som kjem inn under mandatet til utvalet. Vidare peikar utvalet på at sidan desse gruppene alleie kjem inn under rettfærdsvederlagsordninga, bør det vere aktuelt å gjere ei tilpassing av denne ordninga for desse sakene.

Barne- og familiedepartementet meiner at rettfærdsvederlag er ei viktig form for vederlag for tidlegare barneheims- og spesialskulebarn som ikkje har rettsleg krav på ordinær erstatning. Det må understreka at rettfærdsvederlagsordninga er subsidiær. Det er likevel ikkje eit vilkår for å søkje om rettfærdsvederlag at ein først har fremma erstatningsrettsleg krav. I dei fleste tilfelle vil Stortinget si rettfærdsvederlagsordning vere aktuell for denne gruppa.

Barneheims- og spesialskulebarna er etter Barne- og familiedepartementet si vurdering i ei mellomstilling i forhold til forslaga til framgangsmåte for behandling av framtidige erstatningsrettslege krav, slik dette går fram av vedlegg 1 til St.meld. nr. 44 (2003-2004). Gjennom fleire år har det vore reist krav om gransking og erstatning frå denne gruppa. Dette er såleis ikkje "nye" krav. Den politiske prosessen og den etterfølgjande utgreiinga var sett i gang før St.meld. nr. 44 (2003-2004) blei lagd fram.

Regjeringa har derfor funne det tenleg å leggje ein nærare gjennomgang av tilrådingane frå kartleggingsutvalet om tilpassing av Stortinget si rettfærdsvederlagsordning fram for Stortinget til vurdering.

Barne- og familiedepartementet vil understreke at det i tråd med forslaga i vedlegg 1 i St.meld. nr. 44 er Stortinget som må ta endeleg stilling til om, og eventuelt korleis, rettfærdsvederlagsordninga kan tilpassast for tidlegare barneheims- og spesialskulebarn.

1.6.2 Avgrensingsspørsmål

Denne stortingsmeldinga omhandlar dei gruppene og den tidsperioden som var omfatta av mandatet til kartleggingsutvalet. Av omsyn til rettfærd og likebehandling finn Regjeringa det rimeleg at eventuelle tilpassingar i rettfærdsvederlagsordninga blir gjorde gjeldande for alle barn som var plasserte i barneheimar og skuleheimar/spesialskular for barn og ungdom med tilpassingsvanskar/verneskular, uavhengig av plasseringsgrunnlaget.

Det er reist spørsmål frå fleire hald om ikkje ei tilpassing av rettfærdsvederlagsordninga må gjelde alle barn som har vore plasserte på institusjon, uavhengig av heimelsgrunnlag og institusjonstype. Regjeringa meiner at i den grad barn i andre statlege spesialskular eller institusjonar for funksjonshemma har vore i same situasjon som det kartleggingsutvalet har avdekkja, vil Stortinget kunne ta stilling til om ei tilpassing av rettfærdsvederlagsordninga for barneheims-/spesialskulebarna òg skal gjelde for desse.

Det vil vere valdsoffererstatningsordninga, ikkje rettfærdsvederlagsordninga, som vil gjelde for overgrep som har skjedd etter 1975. Valdsoffererstatninga er avgrensa til 150 000 kroner for overgrep som skjedde før 1994. Barne- og familiedepartementet stiller spør-

mål ved om ikkje omsynet til likebehandling må tilseie at alle som budde på dei aktuelle institusjonane heilt fram til 1980, bør bli omfatta av ei eventuelt tilpassa rettfersvederlagsordning.

1.6.3 Gjennomgang av tilrådingane om tilpassing av Stortinget si rettfersvederlagsordning

Kartleggingsutvalet har hatt tilgang til alle avgjerder om rettfersvederlag for tidlegare barneheimsbarn. Det totalinntrykket av sakene utvalet sit att med, er at det ikkje alltid er lett å sjå av saksframstillinga og grunngevinga kvifor somme har fått og andre ikkje har fått rettfersvederlag. Dei seier vidare at det er mykje mogleg at praksis er konsekvent i sine vurderingar, men at med eit så vagt kriterium som at ein må ha kome "spesielt uheldig ut" i forhold til andre i tilsvarende situasjon, må avgjerda i mange saker vere vanskeleg. Dei seier at sakene likevel viser at det blir gjort grundige og langvarige saksførebuingar, som også må vere sterkt ressurskrevjande for det offentlege.

Kartleggingsutvalet viser til at generelle trekk i samfunnet og kva ein kunne forvente av omsorga for barn i den perioden søkjaren var under barnevernet si omsorg, har vore viktig i vurderinga av rettfersvederlagssaker. Dei viser til enkeltsaker der det ikkje er tilkjent rettfersvederlag med den grunngevinga at søkjaren ikkje kom mindre heldig ut enn andre som voks opp på barneheimar eller spesialskule, eller samanlikna med andre barn som var tekne hand om av barnevernet i same perioden. Utvalet peikar på at korkje styresmakter eller ansvarshavande personar kunne seiast å ha "handla i god tru" ut i frå førestillingar som gjorde seg gjeldande i samfunnet på den tida når det gjeld omsorgssvikt og overgrep ovanfor denne gruppa. Det bør også leggjast til grunn at dette handla om alvorlege krenkingar både etter etiske, pedagogiske og rettslege vurderingar.

Kartleggingsutvalet foreslår at det ved alvorlege fysiske og seksuelle overgrep i mindre grad enn i dag bør leggjast vekt på kva for følgjer desse overgrepa har hatt for den enkelte. Dette for å understreke det uakseptable i sjølve det å bli utsett for overgrep når ein som barn var plassert på institusjon av det offentlege.

Kartleggingsutvalet peikar på at det kan vere vanskeleg å dokumentere omsorgssvikt og fysiske og seksuelle overgrep. Årsakene er mellom anna at arkivmaterialet har vesentlege manglar, dels som følgje av dårlege rutinar, dels fordi det er blitt sletta. Utvalet foreslår at krava til bevis for alvorlege fysiske og seksuelle overgrep må kunne senkast noko, ved at ei eigenklæring om slike forhold blir tillagd stor vekt. Kartleggingsutvalet peikar på at forskning viser at forklaringar om overgrep i stor grad er pålitelege. Dei reknar med at 95 % av dei som har vore utsette for alvorlege overgrep, fortel ei truverdig historie.

Kartleggingsutvalet meiner at det må vere mogleg å gje klare retningslinjer og visse føringar i forhold til det som blir praktisert i dag. Dette kan også føre til noko større grad av standardisering i tildelingskriteria. Utvalet meiner vidare at deira forslag vil kunne føre til at

saksbehandlinga kan forenklast og dermed vere mindre ressurskrevjande.

Det vil vere Stortinget og eventuelt Billighetserstatningsutvalet som må vurdere og ta stilling til om, og eventuelt korleis, rettfersvederlagsordninga kan tilpassast for tidlegare barne- og spesialskulebarn.

1.6.4 Utmåling av rettfersvederlag

Både interessegrupper og enkeltpersonar har understreka at eit økonomisk vederlag for omsorgssvikt og overgrep under opphald på barneheim/spesialskule må vere av ein slik storleik at det reelt blir oppfatta som rimeleg.

Det går fram av presentasjonen i vedlegget til St.meld. nr. 44 (2003-2004) at rettfersvederlag ikkje tek sikte på å dekkje det samla økonomiske tapet søkjaren har hatt. Erstatninga er meint som ei "handsrekking", der beløpet blir utmålt skjønsmessig basert på kva som er rimeleg. Den øvre grensa for erstatning er 200 000 kroner. Billighetserstatningsutvalet gjer vedtak i dei fleste sakene, men det er Stortinget som tek avgjerda i saker der det kan vere aktuelt å tilkjenne erstatning med meir enn 200 000 kroner, og i saker av "særleg politisk art". Når det gjeld saker av "særleg politisk art", er det vist til at dette i første rekkje vil dreie seg om saker der fleire fremmar søknader innanfor problemområde som kan samanliknast, eventuelt saker som reiser prinsippspørsmål som gjer det ønskjeleg med ei meir omfattande politisk behandling.

Kartleggingsutvalet seier at rettfersvederlag som i dag kan tildelast etter ei individuell vurdering, men det kan også vere ein tanke å innføre ein større grad av standardisering når det gjeld storleiken på rettfersvederlaget.

1.6.5 Forholdet til andre økonomiske ordningar

Dersom Stortinget gjer tilpassingar for behandlinga av søknader frå gruppa av barneheims- og spesialskulebarn, kan Stortinget vurdere om dei som har søkt tidlegare og anten fått avslag eller fått utbetalt eit mindre rettfersvederlag, skal kunne søkje på nytt. Tidlegare utbetalt vederlag må i så fall gå til frådrag.

2. MERKNADER FRÅ KOMITEEN

Komiteen, medlemene frå Arbeidarpartiet, Eirin Faldet, Trond Giske og Torny Pedersen, frå Høgre, Brit I. H. Andreasen, leiaren Sonja Irene Sjøli og Olemic Thommessen, frå Framstegspartiet, Ulf Erik Knudsen og Karin S. Woldseth, frå Sosialistisk Venstreparti, Magnar Lund Bergo og May Hansen, frå Kristeleg Folkeparti, Ola T. Lånke og Oddny Omdal, og frå Senterpartiet, Eli Sollied Øveraas, vil understreke at det var mange tilsette i barneheimane og spesialskulane som gjorde ein god innsats for at barna skulle få så gode oppvekstvilkår som mogeleg. Mykje på grunn av deira innsats er det mange tidlegare barneheims- og spesialskulebarn som kan sjå tilbake på

ein, etter forholda, trygg og god oppvekst. Diverre var det også dei som blei utsette for omsorgssvikt og overgrep av til dels alvorleg karakter. Komiteen finn dette godt dokumentert, mellom anna i kartleggingsutvalet sin rapport NOU 2004:23 Barnehjem og spesialskoler under lupen. Oppfølginga i denne innstillinga rettar seg nettopp mot den gruppa som kartleggingsutvalet fann blei utsette for omsorgssvikt og overgrep på barneheimar og spesialskular i perioden 1945 til 1980.

Komiteen vil understreke at slike forhold som er blitt avdekt på barneheimar og spesialskular i perioden 1945-1980 ikkje skulle ha skjedd, og at ein heller ikkje i framtida kan tillate at slikt skjer.

Fleirtalet i komiteen, alle unnateke medlemene frå Framstegspartiet, vil peike på at barnevernsfeltet framleis rommar mange utfordringar, men har likevel tru på at dei grepa som er gjort i barnevernet dei seinare åra har gitt barn som i dag blir plasserte på institusjon ein helt annan og langt tryggare kvardag enn tidlegare. Desse grepa omfattar mellom anna ei ny organisering av barnevernet, ei betring av kvaliteten både på sjølve institusjonane og i tilsynsfunksjonen og auka rettstryggleik for barna.

Komiteen har merka seg at Regjeringa meiner det ikkje bør setjast i gang ei nasjonal gransking av alle institusjonane, med den grunngevinga at kunnskapen om omfanget og årsakene til at det skjedde omsorgssvikt og overgrep overfor barneheims- og spesialskulebarn, no ligg føre gjennom NOU 2004:23. Ei nasjonal gransking av enkeltinstitusjonar vil bli omfattande, tidkrevjande og ei ytterlegare påkjenning for dei involverte enkeltpersonane. Komiteen har merka seg at det heller ikkje lenger er stilt krav frå interessegrupper om ei nasjonal gransking. Komiteen deler Regjeringa si oppfatning av dette spørsmålet.

Komiteen vil peike på at det er opp til kommunane å vurdere på sjølvstendig grunnlag korleis dei vil stille seg til krav om kommunal gransking eller erstatning. Komiteen viser til at departementet i meldinga opplyser at det vil bli utarbeidd nasjonale retningslinjer for kommunale granskingar.

Komiteen har merket seg at det er kommuner som f.eks. Bergen som har gått foran og løftet dette opp på et nasjonalt nivå. Komiteen vil berømme det arbeidet som er gjort i noen kommuner og det ansvaret de har tatt for å gi barn som har vært utsatt for overgrep en oppreisning. Hadde ikke kommunene tatt dette initiativet, så ville det nok tatt betydelig lengre tid før omfanget av disse sakene var blitt kjent.

Innspel frå interessegrupper

Komiteen viser til at det er blitt etablert fleire interesseorganisasjonar etter kvart som meir av det som har skjedd av omsorgssvikt og overgrep overfor barneheims- og spesialskulebarn er blitt avdekt. Sjølv om det har variert kven og kor mange desse gruppene til eikvar tid har representert, vil komiteen gi honnør for det viktige arbeidet desse organisasjonane har gjort som pådrivarar overfor offentlege myndigheiter og som

støttespelarar for mange tidlegare barneheims- og spesialskulebarn.

Komiteen viser òg til at når det gjeld erstatning frå det offentlege, har støttegruppene fremma ulike krav. Stiftelsen Retttferd for taperne krev at det vert utbetalt eit likt beløp på 500 000 kroner til dei barneheims- og spesialskulebarna som kjem inn under vederlagsordninga. Støttegruppene i Stavanger, Bergen og Oslo ber om at alle får lik delerstatning frå staten på 725 000 kroner etter søknad.

Retttferdsvederlag eller særskilt ordning?

Komiteen vil peike på det særskilte ansvaret som kviler på staten, når det offentlege gjennom plassering i barneheimar/spesialskular tar på seg omsorgsansvaret for barn. Når det no er så godt dokumentert at mange av desse barna i perioden 1945-1980 blei utsette for omsorgssvikt og overgrep, er det etter komiteen sitt syn rimeleg at staten gir ein viss økonomisk kompensasjon til dei dette gjeld. Særleg klårt blir ansvaret staten har for å gi ein slik kompensasjon, når det i ettertid har vist seg at det offentlege har vore ansvarleg for at dokumentasjon som kunne påvise uheldige og ulovlege forhold er blitt makulert, og at mange av dei det gjeld av den grunn vanskeleg kan nå fram i det ordinære rettsapparatet. Ein kompensasjon frå staten må derfor tilkjennast uavhengig av om dei det gjeld har rettsleg grunnlag for erstatning eller ikkje.

Komiteen viser til at interessegruppene ønskjer seg ei rimelegheitsbasert erstatning frå det offentlege, mellom anna for å sleppe belastninga ved å gå til ordinært erstatningssøksmål. Ein slik prosess ville for mange vere vanskeleg, ikkje berre på grunn av den kjenslemessige påkjenninga, men òg fordi det i mange tilfelle vil vere svært vanskeleg å dokumentere omsorgssvikt og overgrep som ligg fleire tiår tilbake i tid.

Komiteen vil vise til dei etter kvart mange oppgjera som har skjedd mellom staten og ulike grupper av skadelidande opp gjennom åra. Nokre av desse oppgjera har skjedd gjennom særskilte erstatningsordningar, andre gjennom tilpassing av Stortinget si retttferdsvederlagsordning. Eit døme på det siste har vi i Stortinget si behandling av St.meld. nr. 44 (2003-2004) Erstatningsordning for krigsbarn og erstatningsordningar for romanifolk/tatere og eldre utdanningsskadelidende samer og kvener. Eit døme på oppgjer gjennom ei særskilt ordning, er erstatningsordninga for nordsjødykkarane.

Komiteen har merka seg at Regjeringa i stortingsmeldinga ikkje gjer framlegg om ei særskilt erstatningsordning for tidlegare barneheims- og spesialskulebarn. Regjeringa viser til tilrådingane frå kartleggingsutvalet om ei tilpassing av Stortinget si retttferdsvederlagsordning i dei tilfella det ikkje ligg føre rettsleg grunnlag for erstatning. Kartleggingsutvalet viser til at dei tidlegare barneheims- og spesialskulebarna allereie kjem inn under retttferdsvederlagsordninga, og at fleire har blitt tilkjent vederlag gjennom ordninga dei siste åra. Regjeringa peikar samtidig på at

det er Stortinget som avgjer kva slags erstatningsordning ein skal velje.

Komiteen har merka seg tilrådingane i St.meld. nr. 44 (2003-2004) om i framtida å tilkjenne rimelegheitsbaserte kompensasjonserstatningar gjennom tilpassingar til rettferdsvederlagsordninga. Komiteen viser vidare til at ein samla justiskomite under behandlinga av St.meld. nr. 44 (2003-2004) støtta denne tilrådinga, og meinte at oppretting av fleire særskilte erstatningsordningar er lite tenleg.

Komiteen vil på denne bakgrunn tilrå at erstatning til tidlegare barneheims- og spesialskeulebarn skjer gjennom ei tilpassing av Stortinget si rettferdsvederlagsordning.

Komiteen viser til at dette er ei fleksibel ordning, og at det kan gjerast tilpassingar både i beviskrav og erstatningsutmåling tilpassa denne gruppa.

Individuelle eller standardiserte vederlag?

Komiteen viser til at dei nemnde interessegruppene har gjort krav om utbetaling av eit likt beløp til alle dei personane som kjem inn under ei erstatningsordning. Komiteen finn gode argument for ei slik ordning.

Komiteen vil likevel peike på utfordringa knytt til det å gi kvar enkelt ei erstatning som blir oppfatta som rettvis gjennom ei slik ordning, all den tid opplevingane er høgst ulike frå person til person. Nokre har budd kort tid på institusjon, andre har budd der i årevis. Nokre har opplevd seksuelle overgrep, andre har kanskje lidd under manglande oppfølging og omsorg av ulike grad, eller blitt mishandla fysisk.

Komiteen vil på den andre sida understreke at det også vil vere ei stor utfordring å vurdere storleiken på individuelle erstatningar i forhold til dei kriteria ein kan tenkje seg som grunnlag for ei slik vurdering. I tillegg til ei gradering av ulike overgrep, ville lengda på institusjonsopphaldet vere eit mogeleg kriterium. Komiteen vil peike på problemet knytt til at slike kriterier ikkje nødvendigvis treng å svare til korleis den enkelte opplever alvorlighetsgraden i den omsorgssvikten eller dei overgrepa dei har blitt utsette for, og heller ikkje til kva følgjer overgrepa har hatt for dei ulike personane i ettertid.

Komiteen vil òg peike på det forholdet at dokument som kunne ha påvist overgrep og omsorgssvikt i mange tilfelle ikkje finst, anten fordi dei er makulert eller på grunn av dårlege arkiveringsrutinar. I nokre tilfelle finst det såleis god dokumentasjon, i andre tilfelle finst det ikkje dokumentasjon i det heile. I kva grad dokument ligg føre, treng ikkje nødvendigvis å svare til alvorlighetsgraden i dei overgrepa som har funne stad.

Komiteen har, etter ei heilskapleg vurdering, likevel komme fram til at ei løysing med individuelle erstatningar vil vere den mest rettvise løysinga. Utmålinga av erstatningsbeløp må baserast på skjønnsvurderingar av kva som er rimeleg i kvart enkelt tilfelle.

Tilpassing av erstatningsordninga

Komiteen peikar på at det i stortingsmeldinga verken blir tatt stilling til erstatningsbeløp eller til korleis ei erstatningsordning kan tilpassast gruppa av tidlegare barneheims- og spesialskeulebarn. Når det gjeld tilpassing av ordninga, overlet Regjeringa til Stortinget å ta stilling til dei tilrådingane kartleggingsutvalet har kome med. Desse tilrådingane gjeld tilpassing av Stortinget si rettferdsvederlagsordning.

Komiteen deler synet til kartleggingsutvalet om at det bør gis klårare retningslinjer og føringar i forhold til det som i dag blir praktisert overfor denne gruppa ved søknader om erstatning gjennom rettferdsvederlagsordninga.

Komiteen vil peike på kartleggingsutvalet sin gjennomgang av dei avgjerdene som allereie er gjort om rettferdsvederlag for tidlegare barneheims- og spesialskeulebarn. Gjennomgangen viser at det ikkje alltid er lett å sjå av saksframstillinga og grunngevinga kvifor somme har fått og andre ikkje har fått rettferdsvederlag.

Komiteen vil òg peika på at kartleggingsutvalet i NOU 2004:23 har vist til at generelle trekk i samfunnet og kva ein kunne forvente av omsorga for barn i den perioden søkjaren var under barnevernet si omsorg, har vore viktig i vurderinga av rettferdsvederlagssaker. Utvalet viser til enkeltsaker der det ikkje er tilkjent rettferdsvederlag med den grunngevinga at søkjaren ikkje kom mindre heldig ut enn andre som voks opp på barneheimar eller spesialskeuler, eller samanlikna med andre barn som var tekne hand om av barnevernet i den same perioden. Komiteen er samd i kartleggingsutvalet si påpeiking av at korkje styresmakter eller ansvarshavande personar kunne seiast å ha "handla i god tru" ut ifrå førestillingar som gjorde seg gjeldande i samfunnet på den tida når det gjeld omsorgssvikt og overgrep overfor denne gruppa. I behandling av søknader om erstatning gjennom ei "tilpassa rettferdsvederlagsordning" for denne gruppa, bør det såleis leggast til grunn at dette handla om alvorlege krenkingar både etter etiske, pedagogiske og rettslege vurderingar.

Komiteen deler vidare utvalet sitt syn om at det ved alvorlege fysiske og seksuelle overgrep i mindre grad enn i dag bør leggast vekt på kva for følgjer desse overgrepa har hatt for den enkelte. Dette for å understreke det uakseptable i sjølve det å bli utsett for overgrep når ein som barn var plassert på institusjon av det offentlege.

Komiteen vil, som utvalet, peike på at det kan vere vanskeleg å dokumentere omsorgssvikt og fysiske og seksuelle overgrep. Årsakene er mellom anna at arkivmaterialet har vesentlege manglar, dels som følgje av dårlege rutinar, dels fordi det er blitt sletta. Komiteen er derfor samd i at krava til bevis for alvorlege fysiske og seksuelle overgrep må kunne senkast noko, ved at ei eigenerklæring om slike forhold blir tillagd stor vekt.

Komiteen finn det rimeleg at krava til bevis blir senka, ikkje berre når det gjeld overgrep, men òg når det gjeld alvorleg omsorgssvikt.

Komiteen legg etter dette til grunn at det i søknad om erstatning skal leggjast avgjerande vekt på ei eigenklæring om dei forholda det søkjast om erstatning for, og ei stadfesting som fortel kvar og til kva tid vedkommande budde på barneheim eller spesialskule.

Utmåling av erstatning

Komiteen vil understreke at ingen pengesum kan gjere godt igjen den urett som er gjort mot mange av dei tidlegare barneheims- og spesialskulebarna.

Komiteen vil vidare vise til at ei rimelegheitsbasert vederlagsordning, som i dette tilfellet gjeld Stortinget si utvida rettfædsvederlagsordning, ikkje er meint å skulle dekke det samla økonomiske tapet søkjaren eventuelt har hatt. Meininga med erstatninga er å gi ein viss økonomisk kompensasjon for den urett som er gjort. Beløpet blir utmåla skjønsmessig basert på kva ein etter ei heilskapleg vurdering ser på som rimeleg i det enkelte tilfellet.

Når det gjeld storleiken på vederlaget, vil komiteen først vise til utgreiinga frå Regjeringa i St.meld. nr. 44 (2003-2004):

"Når det gjelder størrelsen på billighetserstatningen etter en utvidet ordning foreslår regjeringen at den øvre grense på 200 000 kroner skal gjelde også etter en billighetserstatningsordning for krigsbarn. Samme beløpsgrense har også vært lagt til grunn i særordninger, for eksempel jødebo-oppjøret. Regjeringen finner det i denne sammenheng relevant å vise til erstatningsnivået domstolene har fastlagt for oppreisning for seksuelle overgrep på maksimum 150 000 - 200 000 kroner. Veiledende nivå for oppreisningserstatning fastsatt av domstolene til voldtekts ofre er 100 000 kroner."

Komiteen vil understreke at dei tidlegare barneheims- og spesialskulebarna utmerker seg spesielt når det gjeld graden av statleg ansvar, i og med at det her var snakk om barn som det offentlege tok på seg omsorgsansvaret for ved å plassere dei på institusjon. Komiteen meiner dette tilseier at ein gjennom ei tilpassa og utvida rettfædsvederlagsordning for denne gruppa går ut over den øvre grensa på 200 000 kroner som i dag gjeld for Stortinget si rettfædsvederlagsordning, og som òg har vore lagt til grunn i særordningar.

Komiteen vil på denne bakgrunn foreslå at dei som blir tilkjent erstatning etter ei tilpassa og utvida rettfædsvederlagsordning for denne gruppa, får eit beløp på inntil 300 000 kroner.

Komiteen er klar over at sjølv om dette beløpet sprengjer den ramma som er sett for erstatningar gjennom rettfædsvederlagsordninga, er det lågare enn det dei ulike støttegruppene for tidlegare barneheims- og spesialskulebarn har gjort krav om.

Komiteen vil her minne om at Noreg er eit land der erstatningsbeløpa tradisjonelt har vore låge. Dette er ein ønska politikk i eit samfunn som vårt der vi har eit godt utbygd sosialt tryggleiksnett med gode velfædsordningar som skal fange opp dei som fell utanfor og får det vanskeleg.

Komiteen meiner altså likevel at staten har eit særskilt ansvar når han, som i dette tilfellet, både kan klandrast for mykje av den uretten som har funne stad, og

samtidig i mange tilfelle har stått for makulering av dokumentasjon av det som har skjedd.

Avgrensing

Komiteen vil understreke at denne innstillinga omhandlar dei gruppene og den tidsperioden som var omfatta av mandatet til kartleggingsutvalet. Av omsyn til rettferd og likebehandling finn komiteen det rett at tilpassingane i rettfædsvederlagsordninga blir gjorde gjeldande for alle barn som var plasserte i barneheimar og skuleheimar/spesialskular for barn og ungdom med tilpassingsvanskar i perioden, uavhengig av plasseringsgrunnlaget.

Komiteen meiner at dei som tidlegare har søkt om erstatning gjennom Stortinget si rettfædsvederlagsordning, kan søkje på nytt etter at ei tilpassing av ordninga er gjort gjeldande, uavhengig av om dei har fått erstatning eller ikkje. Eit eventuelt tilkjent beløp vil kome i fråtrekk dersom søkjaren vert tilkjent erstatning gjennom den tilpassa og utvida rettfædsvederlagsordninga.

Komiteen finner det ikke usannsynlig at noen barn som ble plassert av det offentlige i fosterhjem, også kan ha vært utsatt for overgrep. Komiteen mener at denne gruppen må komme inn under den samme erstatningsordningen som barn som var plassert i barnehjem og skolehjem/spesialskoler.

Forholdet til den alminnelige erstatningsretten

Komiteen vil understreke at erstatning etter ei tilpassa rettfædsvederlagsordning for tidlegare barneheims- og spesialskulebarn ikkje vil avskjere moglegheiten personar frå denne gruppa har til å gå til erstatningsrettsleg søksmål på bakgrunn av dei same forholda.

Komiteen vil her vise til at departementet meiner det ikkje er behov for nye endringar i den alminnelige erstatningsretten tilpassa denne gruppa. Erstatningsrettslege søksmål retta mot staten på bakgrunn av overgrep eller omsorgssvikt under opphald i barneheimar eller spesialskular vil bli behandla tilsvarende som for andre erstatningskrav retta mot staten. Departementet viser vidare til at det er utarbeidd eigne retningsliner for behandlinga av slike krav, og at det er ein viss praksis for at staten ikkje gjer gjeldande forelding.

Komiteen støtter vurderinga frå departementet, men føreset at forelding ikkje vert gjort gjeldande i saker som omhandlar denne gruppa.

Makulering av dokument

Komiteen viser til brev fra statsråd Dāvøy datert den 24. april 2005, hvor hun påpeker viktigheten og nødvendigheten av at relevante opplysninger fra institusjonsopphold oppbevares, både med tanke på videre oppfølging og med tanke på ettertiden, og slutter seg til statsrådens synspunkter. Komiteen vil understreke at all relevant dokumentasjon og offentlige papirer må følge forvaltningslovens regler om oppbevaring i 80 år. Dette fordi man i en rekke barnevernssaker kan få behov for innsyn i slike dokumenter, både fra barnet selv, de pårørende og det offentlige. Dokumentasjonen

er i tillegg av stor historisk betydning. Komiteen vil påpeke at uavhengig av eierstrukturer på institusjoner og skoler må det offentlige sørge for at all relevant dokumentasjon oppbevares forsvarlig, samtidig som personvernet og rettssikkerheten ivaretas.

3. TILRÅDING FRÅ KOMITEEN

Komiteen viser til sine merknader og til meldinga og rår Stortinget til å gjere slike

vedtak:

I

Stortinget tilkjenner erstatning etter ei utvida og tilpassa rettferdsvederlagsordning for dei tidlegare bar-

neheims- og spesialskuleelevane for eit beløp på inntil 300 000 kroner.

II

Stortinget tilkjenner erstatning etter ei utvida og tilpassa rettferdsvederlagsordning for dei barna som blei plassert av det offentlege i fosterheim for eit beløp på inntil 300 000 kroner.

III

St.meld. nr. 24 (2004-2005) - om erstatningsordningar for barn i barneheimar og spesialskular for barn med åtferdsvanskar - vedlegges protokollen.

Oslo, i familie-, kultur- og administrasjonskomiteen, den 31. mai 2005

Sonja Irene Sjøli
leiar

Eli Sollied Øveraas
ordfører

Vedlegg

Brev fra Familiedepartementet v/statsråden til familie-, kultur- og administrasjonskomiteen, datert 24. april 2005

Stortingsmelding nr 24 - 2004 2005 - Erstatningsordninger for barn i barnehjem og spesialskoler for barn med atferdsvansker

Jeg viser til brev datert 28. april 2005 med spørsmål om det medfører riktighet at det i enkelte kommuner, bl.a. i Bergen, er satt i gang makulering av dokumentasjon om barnehjemsbarn.

Jeg antar at dette dreier seg om en sak som ble presentert av bl.a. NRK Hordaland nylig, der det sies at barnehjemsinstitusjoner har fått påbud om å makulere opplysninger om barna og ungdommene som bor der, og at det er offentlige tilsynsorganer som har kommet med dette påbudet.

Så vidt jeg kjenner til har fylkesmannen, som tilsynsmyndighet, ikke pålagt institusjonene å slette opplysninger om barn som har bodd på institusjonene, men har påpekt at institusjonene må følge datatilsynets retningslinjer for behandling av personopplysninger i private barneverninstitusjoner.

I datatilsynets retningslinjer for behandling av personopplysninger i private barneverninstitusjoner heter det i pkt. 3:

"Ved avsluttet opphold skal alle personopplysninger gjennomgås. Opplysningene bør, så langt det er mulig og i den grad beboerens alder og modenhet samt omstendighetene for øvrig tilsier der, gjennomgås sammen med beboer. Rapporter, journaler og lignende oversendes barneverntjenesten i kommunen. Opplysninger som ikke lenger er relevante skal slettes/makuleres forsvarlig. Dersom det er sannsynlig at beboer vil vende tilbake til institusjonen, kan oversendelse av rapporter, journaler og lignende utstå inntil ett år."

Det er derfor bare opplysninger som ikke er relevante som kan slettes. Øvrige saksdokumenter, herunder rapporter og journaler, skal oversendes barneverntjenesten i kommunen, og oppbevares i 80 år.

Jeg mener for øvrig at det er svært viktig og nødvendig at relevante opplysninger fra institusjonsopphold oppbevares, både med tanke på videre oppfølging av barnet etter institusjonsopphold og med tanke på ettertiden. Dette har også departementet gitt uttrykk for overfor Datatilsynet i forbindelse med utarbeidelse av retningslinjene.

